

Almanack

För Året

Efter vår Frälsares Christi Födelse,

1775.

Til LUNDS Horizont.

Eller 55 grad. 42 min. Pol - högd, och $17\frac{2}{3}$
söd min. Meridian - ställnad väster om
Upsala Observatorium.

Efter Hans Kongl. Maj:ts Nådigste
Stadgande, utgifwen
af Dey Wetenskaps Academie.

Eremp. sättes påstadt och slarit för 3 dce Gissf:nt.

Stockholm, tryckt hos Henr. Fougt, Kongl. Bottr.

Fortsättning af påminnelserna wid Ång-
stötelen, i symmetri om Artificiella
ångar, som uti de 3 föregående
årens Almanachor blifvit införde.

Man hade länge, i New York uti Norra America, funnit nyttan på sidlända och sum-
piga ångar, af et slags gräs, som växte wildt där
i landet, men där ej hade något egenteligt namn,
til des en man, wid namn Timothy Hanson, teg-
sig före att samla frön deraf, som han sädde på
tienliga platser och cultiverade med förmån för sig
siffl. Han meddelte ock af dessa frön åt sina vän-
ner, som sädde dem med lika förmån. Nykten om
detta gräs-slags fördelaktighet utbredder sig, och
det fick namn af Timothy-gräs. År 1763, förde
en Engelsman frön deraf hem med sig til England,
hwarest det snart kom i stort rop. Man fann ge-
nast, at gräsets rötter hafwa den arten at mycket
öka sig: man föreslog til des såning sanka jord-
stycken, hwilka sades genom detta gräs på kort
tid funna bindas til mycken fasthet. Man blef
warße,

warße, at detta gräs kom väl fort på de platser,
som stodo under watten, men at det ock tämmeli-
gen tridbes på hård-wall, ja ock på högder, där
alla andra gräs sladas af torka. Widare blef
man ock öfvertygad, at det är en läckerhet för
rostap, som åter det håldre än Luzerne, Sainfoin
och våpling. Nykten om detta i England så myc-
ket utropade gräs-slag kom ock hit til Sverige,
och en witter Man lät, redan år 1765, förstrisva
frön deraf, som utsäddes i September på en sång
i Trägården, på god sand-jord: de slogo alla nästa
vår up och kommo om Sommaren i blomma, då
han til sin förundran fann, at detta gräs intet
annat war, än värt alimanna Phleum pratense,
som på Svenska fallas Ång-kampe. Han trodde
i förstone, at man i England misttagit sig på fröet,
men blef sedan fullkomligen öfvertygad, at Chi-
moothi-gräs och Ång-kampe är werteligen et och
det samma. Saledes hafwa afslagsne Americaner
måst underwisa os om värdet af sådana ting,
som försynen gifvit os i ymnigare mått, och som
vi med obetymmersamhet trampé under fotterna.
Här i Sverige ser man den måsta Ång-kam-
pen våxa på hård-wall och högländig mori-
hvar-

Hwarest man låter den stå med det andra gräset, til des den fält sluta i ax och mognar, då gräset blir groft och stråf & sötligeligen mindre smakeligt för Boskapen, hvarföre ock wäre Landtmän ei wetat sätta något synnerligt värde derpå. Men om det sås för sig sifl, och a sifl når det nyss börjat gå ur lägg, är det et härligt Boskaps-foder. När det en gång är slaget, do wäl sifl sibbarne bårt, ända til nedersta lejet, men rotens behåller sit fulla lif och framlyndar nya stott, som, om jord-månen är tienlig och väderleken god, snart nog sluta up i lägg, då en ny sätter kan göras, med lika förmån som förra gängen. I England och varmare Länden får man ock så tredje gängen samma sommar; men derpå så wi ej göra osräkning här: ty ehuru gräset, efter andra sättern, behåller sin art at åter upväxa, förtager dock gemenligen höst-földen des vårt, så at det ej hin- ner gå i lägg. Man kan dock asså så mycket som upkommit, och använda det til fodr medan det är grönt. Det som bärgas i den andra sättern, är det smakeligaste för all stor Boskap, och en läckerhet för hästar. På högländig mark blir det wäl smakeligare och ej så groft, men ock ej så ynnigt, som på sumpig.

Et

Et gräs-slag, som är inhemskt och tillika förlönande, borde visserligen bli swa et åmne för våra Landthushållares enhälliga uppmärksamhet. Huru många stora fält finnas icke hos os, bestående af sumpig mark, där intet annat växer, än mager starr, och där ingen Boskap kan gå, utan at åfventhra lifvet? Dessa funde likväl göras gräs-bårande och til stadig ångs-wall, endast genom Ång-kampes plantering: ty des rot är af et lök- eller knylktigt och fast väsende, hvarutur många träd lika rötter utskjuta, til hela qvarterets längd, som binda jorden, under det de mer och mer taga fäste i jorden och inveckla sig med hvarandra. Således kan et enda frö, i tienlig jord-mån ut-sädt, inom någon liten tid, tilskapa en stor grästorfa, som blir gansta fast, efter den är så väl sammanbunden, och synes ej otroligt, hwad nägre växt, at när frön af Ång-kampe blifvit tunt usäddé i blöt färr-mark, haftwa de på 3 års tid gjort den til en tät och stadig gräswall.

Det kommer i början förnämligast an på, at staffa sig frön: det fordrar wäl någon liten möda, at placera ång-kampe på de ångar, där den växer, och dem man låtit stå eslagne til des han mognat;

men

men denna mōda är intet at räkna emot den nyttaden i längden medföre. I förstone kan ej så stort fro-förråd behöfwas, ty utsäendet bör ske ganska tunt: man affsiljer allenast et litet wäl brukade åkerstycke, och sår där, samma årstid som höstrågen säs, så mycket man hafwer af dessa frön, så har man nästa år en liten froudig Plantage eller artificiel ångs-bit af ång-kampe, den man kan låta hel och hållen stå til mognad, och derigenom få frön til et större fält. När man sår dessa frön, får man ingalunda nedmylla dem diupt, utan kan man antingen gå öfwer landet efter såningen med en ganska lätt harf, eller förrätta nedmyllandet med en granruskas dragande öfwer landet. Då man wil så i kårr-jord, kommer det ej så noga an på årstiden, utan man sår, så snart våderleken blir wacker och tienlig. Herr Doctoren och Niddaren Kalm säger sig af egen förfarenhet hafwa funnit, at detta grösset är förträffeligt på hård-walls ångar, i synnerhet då jord-månen är något fet, eller en gång hwart 8:de eller 10:de år blifvit gödd, samt at all slags Bossap ålskar det obeskrifweligen: at det hålst bér säs på ångar, hwilka en tid warit upplögde och brukade til åker, men årna läggas vil ång igen.

Herr Doct. Kalm recommenderar och i synnerhet twåne andra Swenska gräs-slag, nämlichen Alopecurus pratensis och Phalaris arundinacea. Den förra kallas på Swenska Ång-kafle, är et wåra bästa gräs-slag, och deruti besyrnerlig, at den uppsluter stor brodd tidigt om våren, då andra gräs-slag ännu näpligen börjat visa någon brodd: den cultiveras med fördel icke allenast på något, dock ej för mycket, låglända ångar, utan ock på nog högländiga, allenast jordmånen är någorlunda fet, då den växer ganska froudigt, och skal vara mer än frätelig til artificiella ångar. Det säges, at gräs-mast aldrig skal göra någon skada på ång-kafsen.

Den senare eller Phalaris, som på Swenska heter Rör-flen, är et af wåra resligaste gräs-slag, fullt med stora blad, tienligt att cultivera vid sidor af åar och häckar, samt urt insö-wikar af fet gyttje-bottn: den bör slås inwå gånger om sommaren, ty om den får växa ut, blir den för grof och stråf för boskapen, men grön och halfmogen åta kreaturen den gärna. Rör-flen förskas bäst, om man tager up nägra rötter, och planterar dem mycket glest på tienliga ställen, då han

han snart sief utwid gar sig Herr Archiatern och Riddaren von Linnee har sedt de ta gräs våxa i Skåne så frödigt, som sed i en åter.

Nyare Franske böcker, vorande Landthushållningen, berömma högelen ei slags gräs, som där fallas Fromental, som på artificiella ångar skal upplomma tidigt om våren, våxa ganska fort, kunna bärgas, och gånger om året, i blandning med halm smaka och bekomma boskapen mycket väl, med mera. Vid nogare esterseende, finnes detta berömda Fromental åsven vara ei Swenskt gräs-slag, dock allena til på några ställen hos os wildt växande. Det heter på Swenska Hafre-gräs, och växer här til 6 quarters eller 2 alnars högd, nästan likt vanlig hafra til stiel och blad, men lenare och finare, samt i fet jord fästare och blad-fästare. Det håller til goda nästan all jordmän, utom alt för låga och surpiga ställen, men tål icke at trampas och betas af Boskapen; dersöre böra planteras af detta gräs anläggas på sådana ställen, eller så affringas, at Boskapen ej kommer dit at beta. Detta förträffliga, lena och miuka gräs-slag ålskas ganska högt af creaturen, och är mycket födande.

Engels-

Engelsmännerna göra och mycket väsende af deras Orchard-gräs, som intet annat år, än vår så kallade Hund-Ering, hvilken växer allmänt och frödigt på våra ångar, samt med någon plantering och skötsel skulle fäkerligen göra mer myta, hälst uti busk-lupna ångar, emedan den torrvar sig ganska starkt, förmedelst den art roten har, at mycket öka och utsprida sig.

Lång Losta, på Latin, Bromus giganteus, är väl ej af de tidigare gräs-slagen, men står så mycket längre fram på sina hösten, och kan ej annat än bli swa rikeligen lönande, om den odlas på god och tienlig jordmän, på litet fuktig och slaggrik mark, ty den får då fringers breda blad och är nära en mans högd. Detta gräs växer här och där i Skåne och Västergötland, och skal jemväl blifvit funnet i Roslagen vid haff-stranden. I Sylland har man funnit det hafwa god framgång, när det får stå allena, uti någon fuktighet och slagg, eller under trän, där annars intet gräs wil växa. Få-boskapen åter det ger na, och man kan slå det två gånger om året.

Tägt-Tåtel eller Aira caespitosa är det gräs, som förnämligast gör ångarna vid Yahlun så ri- fa

fa och härliga, at man vid bårgnings tiden med
möda kan gå genom dem, för gräsets tåta våxt
och ansenliga högd, som räcker upp til medjan; det
våxer hålst på hårsvall, som bör vara väl
gödd, innan den til gråsvåxt igenläggas, och
kan man då få en Parm hö på et halst tunnlands
jord. Höet deraf är högsibegärligt för Boskapen,
emedan det består af finare och mindre strås-
strån, än åtskilliga af de andra gräsen.

Ång-Swingel, Festuca elatior, våxer väl
nog stackig på magra och torra ångar, men i fet
och något sultig jordmån går den öfwer 1 til 2
alnars högd, är mycket bladrik, och kan då blom-
ma twå gånger på en sommar. Den är ganska
allmän på våra ångar, och smakelig både för kor
och hästar.

Mera härom kan läsas uti Herr Banco-
Commissarien Bergii Tal om Ångsskotslen, hål-
lit i KONGL. Wetenskaps Academien, år 1769,
hvarutur och det mästa af det föregående år ut-
draget.

Påst-